

มรรคญาณ

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์เช้า วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๔๒

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เริ่มต้นนะพระพุทธเจ้าปฏิบัติธรรม ออกไปหา ไปศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ ทำความสงบ จนได้สมาบัติ ได้สมาบัติ เห็นไหม จนอาหารดาบสบอกว่าให้อยู่ด้วยกัน อยู่ด้วยกันเพื่อจะสอน ประพฤติปฏิบัติ พอได้สมาบัติ พอจิตมันสงบมันว่างหมด มันว่างหมด แต่พระพุทธเจ้าใคร่ครวญ ดูแล้วว่าจิตใจของตัวเองมันยังไม่ได้กำจัดกิเลส ก็ยังไม่เชื่อใจ ก็ยังออกมาแสวงหาอีก ๖ ปีนะ พยายามต่อสู้ของตัวเอง เพราะว่าไปหาอาหารดาบสมาแล้วไม่ได้

จนคืนสุดท้ายไง คืนสุดท้ายนึกถึงตอนที่ว่าเป็นเจ้าชายสิทธัตถะตอนเป็นเด็ก ตอนที่พ่อแม่ไปแรกนาขวัญ ไปนั่งอยู่โคนต้นหว่า แล้วตอนนั้นกำหนดลมหายใจเฉยๆ ใจ อ้อ กำหนดลมหายใจเฉยๆ เป็นอานาปานสติ คิดถึงตอนเด็ก เพราะว่ากำหนดอานาปานสติจิตมันสงบ พอจิตมันสงบ เงาของต้นหว่าไม่เคลื่อนไป เงาของต้นหว่าอยู่เฉยๆ เลย นั่นนะใครเห็นก็ว่าสิ่งมหัศจรรย์

ฉะนั้น พอประพฤติปฏิบัติ ศึกษาไปกับเจ้าลัทธิต่างๆ แล้วมันก็ทำความสงบอยู่ ได้ความว่าง ได้อะไร แต่มันไม่ได้ชำระกิเลส ก็เลยมาคิดถึงอานาปานสติของตัวเอง แล้วคืนนั้นถึงได้กำหนดนั่งอธิษฐานจิตเลยว่าถ้าคืนนี้ไม่สำเร็จ ไม่ได้ชำระกิเลส จะตายก็ให้ตายไปเลยไม่ยอมลุก นั่งตั้งแต่หัวค่ำ ปฐมยามได้บุพเพนิวาสานุสติญาณ ญาณที่กำหนดไปในอดีตได้ทั้งหมดเลย สาวไปเท่าไร สาวไปเท่าไร มันเร็วมาก เพราะจิตมันไวมากเวลานิมิตมันเกิด นิมิตมันเกิดมันเห็น บ๊อบๆ บ๊อบๆ เลยนะ แต่นี่มันเป็นบุพเพนิวาสานุสติญาณ ญาณระลึกอดีตชาติ มันถึงว่าสาวไม่จบ มันเร็วไง ชาตินี้ๆ ไปไม่มีวันที่สิ้นสุด เอ้ ไม่ใช่หรอก ถ้าไปยังไปได้อีก ไม่ใช่ คือว่าไปแล้วมันยังมีอารมณ์ความรู้สึก เห็นว่าชาติไหนดี ชาติไหนเกิดเป็นเทวดา เกิดเป็นจักรพรรดิก็มีความภูมิใจ ชาติไหนเกิดเป็นกวางทอง เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานมันก็ไม่ดีใจ มันมีความเศร้าหมอง ไปแล้วมันก็มีอารมณ์ความรู้สึกไปด้วย

ก็ไปนะ ดูไปๆ ไม่ใช่อีกย้อนกลับมา เห็นใหม่ มัชฌิมยาม ได้แล้ว ได้จุตูปปาตญาณ เห็นสัตว์ตายแล้วเกิดไง ตายแล้วเกิด คนตายแล้วเกิดหมด นี่วิชาที่ ๒ ก็ไม่ใช่ ทุกดวงใจตายแล้วเกิดหมด ตายแล้วเกิดหมด เกิดแล้วก็ตายอีก เห็นการตายแล้วไปเกิด นี่เห็นอดีตชาติ เห็นสัตว์ต้องเดินไปข้างหน้า เป็นอดีต อนาคต

ไม่ใช่อีก กำหนดเข้ามาอีก กำหนดเข้ามาถึงในวิชาเลย เข้ามาถึงตัวของตัวเองไง จูจิตของตัวเอง ว่าความว่างๆ นี่ความว่างเป็นพื้นฐานให้ไปเห็น ให้ไปรู้เท่า เพราะมันเป็นพื้นฐาน ให้ไปรู้บุพเพนิวาสานุสติญาณ ให้ความว่างนี้เป็นพื้นฐาน ถึงไปจุตูปปาตญาณได้ เห็นใหม่ ถ้าไม่มีความว่าง ทำสติไม่ได้มันก็ไปไม่ได้ แต่พื้นฐานของความว่างมีอยู่แล้ว พื้นฐานของสมาธิมันมีอยู่แล้ว แล้วก็เลยยกขึ้นอัสวักขญาณไง

ความว่างนั้นนะมันมีวิชาอยู่ในความว่างนั้น วิชาปัจจยา สังขารา เห็นใหม่ อัสวักขญาณ เอาความว่างนั้นเป็นพื้นฐาน ถ้าความว่างนั้นยังเข้าไม่ถึง เริ่มต้นมันก็จะไปบุพเพนิวาสานุสติญาณก่อน มันไปในอดีต แล้วชักกลับมามันก็ไปในอนาคต มันจะไปคู่สัตว์เกิดแล้วไปไหน จุตูปปาตญาณ มันก็เลยกลับ อดีตก็ไม่ได้ไป อนาคตก็ไม่ได้ไป คั่นลงไปของตัวเองไง คั่นลงไปที่ว่าวิชาอยู่ได้ความว่างนั้น วิชาปัจจยา สังขารานั้นนะ ถึงตรงนั้นถึงสำเร็จไง

ยามสว่างอรุณขึ้น พระพุทธเจ้าสำเร็จพร้อมกับความตรัสรู้ธรรมเลย ธรรมตามความเป็นจริง คือว่าจิตมีพื้นฐานแล้ว พอพื้นฐานเป็นสมาธิมันจะเห็นความเป็นไปของจิตก่อน ความเป็นไปของจิตมันจะพุ่งไปในอดีตก็ได้ ไปในอนาคตก็ได้ เพราะมันเป็นธรรมชาติของมันที่มันมีพลังงานของมันเอง มันจะไปของมันเรื่อยๆ นี่การประพฤติปฏิบัติธรรม

พระพุทธเจ้าไปประพฤติปฏิบัติ ไปศึกษาเล่าเรียนกับอาหารดาบสมาก่อน ความว่างนี้มีมาก่อนแล้ว ไปศึกษามาแล้วก็ยังไม่ได้ ยังไม่เข้าใจ เห็นใหม่ ขนาดว่าอาหารดาบสประกันนะว่า เจ้าชายสิทธัตถะนี้มีความรู้เสมอเรา อยู่กับเราเถิดจะได้สอนลูกศิษย์ลูกหา เจ้าชายสิทธัตถะยังมีความเศร้าหมองในใจ มันยังแก้ไม่ได้ไง เวลามันทำจิตสงบอยู่มันก็มีความสุข พอมันคลายออกมาแล้วมันก็มีความเศร้าหมอง มันมีความกระทบอย่างเก่า เหมือนเก่า เพราะมันไม่ได้ขาดสิ้นไป มันขาดด้วยอำนาจการกดไว้ของความว่างของสมาธินั้น

นี่ถึงได้มาแสวงหาด้วยตนเอง ถึงนี้ไปถึงโคนต้นหว้า ทุกข์ไปก่อนนะ ทุกข์ไป โอ้อโฮ ทูกรกิริยานะ ทนสู้ออาหาร อคอะไรทุกอย่าง ทำที่ว่าสมัยพุทธกาลเขามีทำกันอยู่ ทำหมดเลย มัน

ก็ยังไม่ใช่ จนย้อนกลับมาชมฉิมปาฎิปปทา ความเป็นกลาง กลางที่ว่ากิเลสมันอยู่ที่ใจ กิเลสมันไม่ได้อยู่ที่กาย การทรมานคือทรมานกาย แต่เอาใจต้องเข้มแข็งด้วยถึงมาทรมานกายได้ ถ้าใจอ่อนแอมันก็ไม่อยากทรมาน ใจมันเข้มแข็ง พอเข้มแข็งก็ทรมานกาย ในการโยคิโยคะที่เขาทำกัน ขนาดไหน ทำหมดเลย

ทรมานกายแล้ว อดอาหารก็ทรมานกาย ทรมานกายจนกายนี้ชুবชืดไปหมดเลย อดอาหาร ไม่กินอะไรเลยนี่ทรมานกาย เห็นไหม สุดท้ายกลับมาว่ากิเลสมันอยู่ท่ามกลางมัชฌิมา อยู่ท่ามกลางหัวใจ อาศัยกายด้วย แต่จริงๆ อยู่ที่หัวใจมากกว่า แต่อาศัยกาย กายทรมานก็ต้องไปกระทบถึงใจ แต่การกระทบมันเป็นการกระทบ มันเป็นการเผาเฉยๆ ไม่ใช่เป็นการขุดคุ้ย ไม่ใช่เป็นการแยกแยะ วิเคราะห์วิจัยไป

ต้องแยกแยะ วิเคราะห์วิจัย การค้นคว้านี้วิเคราะห์วิจัยในฐานะของจิตนั้น นั่นนะถึงออกมา ออกมานี้ก็ถึงว่าทำมาหมดแล้ว แล้วมันยังมีความไม่ได้ชำระกิเลส ถึงมาทำของตัวเองขึ้นมา ถึงว่าเป็นสมมภูรู้ด้วยตนเอง ธรรมะนี้ถึงลึกซึ่งมาก ลึกซึ่งจนคนเราเข้าไม่ถึง แล้วเราจะเริ่มต้นประพฤติปฏิบัติเราก็เอาความคิดของเราเข้าไปก่อน มันเป็นสิ่งมหัศจรรย์นะเวลาจิตมันปล่อย มหัศจรรย์มากเลย ความว่างนี้เว้งว่างไปหมดเลย มันจะเป็นอย่างไรรู้ไปหมด เพราะมันว่างขนาด ภูเขาเลากานี้ทะลุไปหมด กำแพงนี้ปิดไม่ได้นะ ปิดไม่ได้หรือออก ขนาดดำดิน เหาะเห็นดินฟ้าได้ แล้วกันละทำสมาธินี้ แต่สุดท้ายแล้วมันไม่ได้ชำระมาที่ใจไป

มันเหมือนกับเรื่องของกาย เรื่องของความว่าง เรื่องของอารมณ์มันเป็นเปลือก เหมือนส้มกับเปลือกส้ม เปลือกส้มนี้ ความจริงเราคิด ใจตัวส้มมันเป็นฐิติจิต คือจิตอวิชชาอยู่ข้างในตัวส้ม ใจเปลือกส้มมันต้องหุ้มส้มไว้ ทีนี้พวกเราอยู่กับเปลือกส้ม เพราะเปลือกส้มมันหุ้มเนื้อส้มไว้ พอเปลือกมันจะกระทบกับอะไร มันแบบว่ามีเปลือกคอยป้องกันไว้ใช่ไหม? เปลือกนี่คืออาการของใจใจ เวลาอารมณ์เราเกิดขึ้น นี่อาการของใจทั้งหมด อารมณ์ความคิด ความคิดนี้เป็นเปลือกส้มหมดเลย แต่ความคิดนี้ถ้าไม่มีพลังงานมันคิดไม่ได้

พลังงานตัวความคิดนี้ตัวส้ม คือตัวจิตใจ จิตนี้เป็นตัวจิต อาการขั้น ๕ นี่เป็นเปลือกส้ม ทีนี้พอเปลือกส้มมันคลุมส้มอยู่ มันก็ออกอาการขมๆ ฝาดๆ ขมๆ เวลามันกระทบโดนลิ้น เราไปกิน เราไม่เข้าใจเราก็ไปกินเปลือกส้มก่อน เรานึกว่าเป็นส้ม เราเคี้ยวไปทั้งเปลือกเลยมันก็ขม นี่อารมณ์โลก อารมณ์ทุกข์ยากเราก็เหมือนกัน อารมณ์ทุกข์ยากของเราอยู่ที่ขั้น ๕ อยู่ที่ความคิด

ไอ้ตัวนี้เป็นความทุกข์อยู่ ทีนี้เราพยายามทำความสงบเข้าไป ไอ้ตัวที่ว่าเรารู้ว่าเปลือกส้ม เราเคยลิ้มรสมันด้วยความขม มันก็จะปล่อยใช้ไหม? พอปล่อยอาการ เราไม่กิน เรารู้ว่าเปลือกส้มมันขม มันก็ปล่อย มันก็อยู่เฉยๆ

นี่เปลือกส้ม อาการของใจใจ อาการของใจมันปล่อยวางลง เวลาเปลือกส้มกับลิ้นเรามันกระทบกัน นี่คือการทั้งหมดใจ พออาการทั้งหมดมันสงบตัวลง แคเปลือกส้มสงบตัวลง มันต้องปอกเปลือกส้มออก ปอกเปลือกส้มออกกับส้มแยกออกจากกัน ส้มกับเปลือกส้มแยกออกจากกัน เหมือนกับเราภาวนาอยู่แล้วจิตมันสงบไป จิตมันสงบอยู่นี้เปลือกส้มเราปอกได้ เราปอกเปลือกส้มออกมา อาการของใจ เพราะมันไม่ใช่ใจ

ส้มกับเปลือกส้มมันคนละอันอยู่แล้ว พอปอกออกมันก็แยกออกไป พอแยกออกไปมันก็ว่าง ว่างหมด ไอ้ส้มกับเปลือกส้มนี้เป็นวัตถุที่เราเห็นว่ามันไม่ว่างหรือ มันเป็นส้มจะว่างได้อย่างไร? แต่ใจเป็นอย่างนั้น อาการของใจก็เป็นความว่าง ตัวใจมันก็เป็นความว่าง เป็นความว่างมันเป็นว่างตลอดเวลา แต่ว่างแบบมีใจ มีเพราะอะไร? มีเพราะมันมีสสาร มันมีธาตุรู้ใจ ธาตุนี้มันเป็นธาตุอยู่ เป็นธาตุเลย เป็นสสารเลย แต่ต้องใช้สมาธิความว่างนั้นเข้าไปจับ มันถึงมหัศจรรย์ใจ

นี่เราประพฤติปฏิบัติธรรมกัน เราพยายามนะ พยายาม เห็นไหม เวลาที่เราพิจารณาไปนามรูป พิจารณาความเห็นข้างนอกแล้วให้มันปล่อยวาง นี่อาการของเปลือกส้มทั้งหมดเลยเปลือกส้ม เพราะว่าเมื่อก่อนเราไม่เห็นตามมัน เราก็จะทุกข์ไปกับมัน เราจะเครียด เราจะตั้งไม่ได้ แต่พอเราสติพร้อมขึ้นมา นี่เปลือกส้มเราสามารถชำระเปลือกส้มได้ มันว่างหมดเลย มันว่าง แต่ตัวส้ม ตัวเนื้อของส้มยังอยู่ ต้องย้อนกลับมา

มันถึงว่ามหัศจรรย์ ยิ่งมหัศจรรย์เข้าไปอีกในการที่ว่าสามารถเอาความว่างนี้เข้าไปจับตัวความว่างนั้นได้ เอาความว่าง เห็นไหม เพราะเปลือกส้มไม่มีแล้ว รสขมต้องไม่มี พอรสขมไม่มีอาการมันก็ปล่อย ฉะนั้น พอมันปล่อยคือเราปอกเปลือกส้มออกไป ถ้าเราฉลาดนะเราหันกลับมาดูตัวส้มอีกทีหนึ่ง นี่เปลือกส้มมันขม เนื้อส้มมันหวานต่างหากละ นี่วิปัสสนาเข้าไป มันจะลึกเข้าไปอีกชั้นหนึ่งไง จากเปลือกส้มอาการขมๆ ขึ้นๆ เราสามารถปอกเปลือกได้แล้ว มันเป็นอาการของใจ ถ้าปอกแล้วมันก็ว่าง ว่างหมดเลย พอว่างขึ้นมา เอาอาการความว่างหันกลับมา พยายามดูใจ ดูเข้าไปที่ใจ ดูอาการของมัน อาการที่เศร้าหมอง ดูอาการที่กระทบ

นี่ตัวนี้จะเป็นตัวเหตุ นี่เป็นปัญญาของศาสนาพุทธ พระพุทธเจ้าผู้ตรึงนี้ต่างหาก เพราะอาการความว่างมันมีว่างอยู่แล้วตอนที่ไปเรียนกับอาหารคาบสมันก็ว่างอยู่แล้ว แต่ว่างอยู่แล้วเวลาออกจากสมาธิมากระทบ เห็นไหม ออกไปกระทบมันก็มีความรู้สึกเกิดขึ้น ถ้าความรู้สึกยังไม่เกิดขึ้นเราคิดไว้ อันนั้นมันแรงกว่า สมาธิเรายังคืออยู่ สักวันหนึ่งมันต้องแปรสภาพ มันต้องแปรสภาพเพราะอะไร? เพราะเรายังไม่ได้ชำระสะสางไอ้ตัวเนื้อสัมผัสนั้น

เปลือกสัมผัสจะมีเพราะมีสัมผัสขึ้นมาก่อน สัมผัสนี้เป็นผลผลิตจากต้นของมันใช่ไหม? มันเป็นลูกเล็กแล้วมันโตขึ้นมาๆ ปกคลุมอยู่ตัวมันเอง เห็นไหม นี่เปลือกสัมผัสมันอยู่ได้เพราะมีเนื้ออยู่ข้างใน พอเปลือกสัมผัสหลุดออกไป เราจะเข้าไปพิจารณาเนื้อสัมผัส พิจารณาเนื้อสัมผัสมันมีรสหวานด้วย แล้วมันมีเมื่อดสัมผัสด้วย มันมีทุกอย่าง เม็ดสัมผัสนั้นอยู่ในเนื้อในของเนื้ออีก นั่นคือฐานความคิดเดิมเราเคยเกิดเคยตาย อวิชชาปัจจัย สัจจขารามันอยู่ตรงนั้นไง

ความเป็นอวิชชา อวิชชาคือความไม่รู้ เม็ดของสัมผัส เห็นไหม เวลามันหลุดออก เราแกะออกมา เม็ดสัมผัสตกไปดินก็เกิดอีก เม็ดสัมผัสทำให้เกิดอีก มันเป็นสิ่งมีชีวิต ตัวเม็ดสัมผัสตัวชีวิตใหม่ ตัวชีวิตใหม่ กับตัวอวิชชาในหัวใจก็เหมือนกัน ตัวอวิชชาตัวที่มันจะเริ่มงอกขึ้นมาใหม่ มันมีความคิดขึ้นมาใหม่ มันมีความคิดขึ้นมาใหม่ เห็นไหม ถึงรู้ รู้คือมันมีชีวิตไง มันมีชีวิต อวิชชาถึงรู้ไม่จริงใจ รู้แต่ทำลายชีวิตตัวเองไม่ได้ รู้ รอเวลาจะตกไปที่พื้นดินแล้วงอกขึ้นมาใหม่ แต่ใช้ปัญญาหมุนเข้าไป หมุนเข้าไปจากเนื้อสัมผัส

นี่วิปัสสนามีรสหวาน มีความสุขมาก มันปล่อยวางไปเรื่อยๆ สู้เข้าไปเรื่อยๆ สู้เข้าไปเรื่อยๆ จนไปถึงเม็ดสัมผัสนะ แล้วทำลายเม็ดสัมผัสขึ้นมา จากมันรู้คืออวิชชา คือว่าอวิชชามันรู้ตัวมันเอง แล้วมันจะเกิด รอแต่เวลาเกิด รอแต่ความคิดที่มันเกิดขึ้นมาให้มันมีความทุกข์ กับอวิชชาในอวิชชาทำลายตัวเองไง พอทำลายตัวเองขึ้นมามันไม่หวังเกิดใช่ไหม? มันไม่หวังไปเกิดอีก เพราะมันทำลายชีวิตมันแล้ว มันเป็นอวิชชาความรู้จริงใจ อ้อ เพราะมันตกลงดินถึงได้เกิดอีก ถ้าเราไม่ทำตกลงดินมันก็ไม่เกิดอีก เม็ดสัมผัสนี้เป็นวัตถุ แต่จิตตัวธาตุรู้ไม่เป็นเช่นนั้น ทำลายแล้วยังสะอาด ยิ่งสว่าง ยิ่งสงบ ยิ่งเยี่ยม ต้องทำลายตรงนี้ไง

การทำลายคือว่ามักกะอริยสังขัง ภาวนามยปัญญา คำว่าทำลายๆ มันก็เหมือนสิ่งที่ว่ามันไม่ควรทำลาย เพราะเราจะจรจรโลงความดีงามจะทำลายทำไม? เราต้องส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองถึงถูกต้อง แต่เพราะเราไปส่งเสริม ถ้าเป็นวัตถุเราส่งเสริมมัน ยิ่งก่อสร้างบ้านเรือน ยิ่งมากขึ้นยิ่ง

สูงขึ้นไป มันก็เป็นวัตถุให้เราเป็นผลงาน แต่วิปัสสนาญาณมันต้องทำลาย ยิ่งทำลายยิ่งสะอาด พอยิ่งสะอาดมันยิ่งประเสริฐ ยิ่งประเสริฐมันยิ่งหลุดพ้นไป นี่ถึงคล้ายว่าทำลาย แล้วไม่ใช่ทำลายแบบเราเอามือหรือเอาเครื่องมือไปทำลาย มันจะทำลายด้วยวิปัสสนาญาณเท่านั้นเลย

อาสวักขญาณ เห็นไหม ญาณคือความหยั่งรู้ แต่ญาณตัวนี้จะเกิดขึ้นได้จากปัญญาไง นี่แล้วญาณหยั่งรู้ในอะไร? เราอยู่ในวิชาการวิชาชีพนี้ก็ญาณหยั่งรู้ ญาณหยาบๆ รู้จากความว่าง ทำไมถึงเกิดความว่าง เห็นความกระทบระหว่างใจกับอายตนะกระทบรูปภายนอก นี่ตัวเปลือก สัม เราเห็นเท่า เรารู้เท่ามันก็ปล่อย มันก็ว่าง นี่ก็เกิดญาณขึ้นมา ญาณอีกชั้นหนึ่ง ญาณรู้ว่าจิตนี้กระทบอะไร กับญาณรู้วิชาชีพออย่างหนึ่ง ญาณรู้กระทบ ญาณรู้ตัวเอง รู้ตัวเอง รู้ถึงเปลือก สัม และเปลือก สัม ได้ ว่างหมดเลย

มันต้องแกะเปลือก สัม ก่อน มันถึงจะเข้าถึงเนื้อ สัม ได้ พอเข้าถึงตัวเนื้อ สัม พอมันว่างแล้ว หันเข้ามาอีก มันยังมีหัตถรรพณ์เข้าไปใหญ่ พอหัตถรรพณ์เข้าไปใหญ่ เข้าไปอีกนะ เข้าไปถึงเนื้อ สัม ทะลุเนื้อ สัม เข้าไป วิปัสสนากัน การวิปัสสนาคือเห็นกาย เวทนา จิต ธรรม เห็นจากตาใน เวลาเรา เห็นรูป รส กลิ่น เสียงภายนอก จากนามรูปที่ออกมา เปลือก สัม กระทบ เห็นมาจากอายตนะ กระทบไป แต่ถ้าเห็นกาย เวทนา จิต ธรรมจากวิปัสสนาญาณมันจะเห็นอยู่ในเนื้อ สัม คือตาธรรม เห็น

ตาธรรมหมายถึงความว่างนั้นนะ มันว่างนั้นมันมีหัตถรรพณ์อยู่แล้ว ความว่างนั้นไปเห็นสิ่ง ที่เกิดขึ้นในความว่างอีก ยิ่งมีหัตถรรพณ์เข้าไปใหญ่ พอหัตถรรพณ์เข้าไปใหญ่ พอเห็นแล้วก็จับต้อง ให้ได้ คว้าให้ได้ แล้วก็เหมือนกับกระทบข้างนอก ข้างนอกนี้กระทบอยู่เหมือนกัน กระทบแล้ว เรารู้ทันทีสติปัญญา กับมหาสติ มหาปัญญา เพราะมันเป็นความไวของจิตมาก มหาสติ มหาปัญญาพิจารณาเข้าไปข้างในใจ เห็นความกระทบภายใน เพราะจับต้องได้ถึงมีกระทบ ถ้าจับ ไม่ได้มันกระทบไม่ได้ คือว่ายกขึ้นวิปัสสนา ถ้าไม่จับต้องได้คือไม่สามารถยกขึ้นวิปัสสนาได้ การจะยกขึ้นวิปัสสนามันต้องจับต้องได้ก่อน ถึงการขุดคุ้ยอยู่ที่ตรงนี้ใจ

การขุดคุ้ยเข้าไปเพื่อจะจับต้องกาย เวทนา จิต ธรรมด้วยตาธรรมไม่ใช่ตาเนื้อ ไม่ใช่ตา ความรู้สึกกระทบ มันจะจับต้องแล้วมันจะขนบของสยองเกล้า เพราะว่ามันเป็นอวิชชาที่นอนอยู่ในหัวใจ นอนอยู่ในก้นบึ้งของใจตลอดไม่มีใครเคยเห็นเลย เหมือนกับเครื่องยนต์มันอยู่ในก้น

แท้จริงของอ่างใจ อยู่ข้างล่างที่สุดมองไม่เห็นเลย น้ำมันเครื่องที่อยู่ในก้นแท็งค์นั้นดำมาก ดำมาก เพราะมันใช้มาก มันดำมันสกปรกมาก แต่ไม่เคยเห็นเพราะมันอยู่ข้างล่าง มันมองไม่เห็น

นี่ก็เหมือนกัน เวลาจับต้องเข้าไปได้มันจะตื่นเต้นมาก อวิชชาปัจจัยา สังขารา อวิชชา ความนอนเนื่องอยู่ในใจ ภวาสวะ กิเลสสวะ อาสวะ ภวาสวะ อนุสัยนอนอยู่ในก้นบึ้งของใจ แล้วพอตาธรรมมันเข้าไปจับได้ จับอนุสัยของเราใจ อย่างที่ว่าอตุตา หิ อตุตโน นาโถ คนเป็นที่พึ่งแห่งตน คนล้วงข้อมูลของคนได้ ล้วงข้อมูลภายในของคนออกมา แล้วออกมาแผ่ดูว่าข้อมูลนี้มันเคยเกิดเคยตายแบบที่ว่าพระพุทธเจ้าเห็นทีแรกใจ บุพเพนิวาสานุสติญาณมันก็เกิดตายอยู่แล้ว มันจับข้อมูลนี้อยู่ในก้นบึ้งของใจ

มันเกิดตายนี้มันสลดสังเวชใหม่ที่เราเกิดเราตายมาขนาดไหน? แล้วเอาก้นบึ้งตัวนี้มาแลออกมา มาเปิดให้เราดูเอง เราไม่ต้องดึงข้อมูลเราออกมาแล้วเปิดดู พอเปิดดูก็วิเคราะห์ นี่ถ้าคนมีวาสนาจะเห็นอดีตชาติ อันนั้นมันเป็นอดีตชาติ เป็นอดีต ปัจจุบัน แก้กิเลสไม่ได้อีกแหละ กิเลสมันต้องว่า ไอ้ที่ว่าล้วงข้อมูลมาแล้ว ไอ้ตัวที่ไปเกิดไปตายมันเป็นข้อมูลอะไรใหม่? แต่ฐานของข้อมูลล่ะ? ฐานที่ทำให้เกิดความคิด นี่ทำลายตรงนี้อีกใจ การทำลายด้วยปัญญา อะไรทำลายไม่ได้ เพราะมันเป็นนามธรรม

มันลำบากเพราะสิ่งนี้เป็นนามธรรมอยู่ในหัวใจ ต้องใช้นามธรรม คือภาวนามยปัญญา เกิดขึ้นจากใจ เอาใจแก้ใจใจ ต้องหมุนเข้าไป ถ้าทำตรงนี้ได้มันถึงว่าเป็นที่พึ่งของตนเองได้ใจตนเองถึงมันใจตนเอง แล้วพึ่งตนเองได้ พอพึ่งตนเองได้ เห็นใหม่ อตุตา หิ อตุตโน นาโถ คนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนชนะตน ตนเอาใจพ้นออกจากกิเลสได้ อันนี้ถึงเป็นธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารถนาเป็นพุทธะใจ เป็นพระพุทธเจ้า แสวงหามา สยมภูริขึ้นมาจากภายใน แล้วชำระขึ้นมา แล้วเอามาสอนพวกเรา ถ้าเราเดินตามอันนี้ก็จะเป็นอย่างนี้

ทีนี้เราตามไป เห็นใหม่ พระพุทธเจ้าบอก “สุภัททะ ศาสนาไหนไม่มีมรรค ศาสนานั้นไม่มีผล ศาสนาไหนไม่มีมรรคนะ สุภัททะอย่าถามให้เข้าไปเลย”

สุภัททะไปถามพระพุทธเจ้า ตอนพระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน ว่า “ศาสนาไหนก็ปฏิบัติว่ามีมรรคมีผลเหมือนกัน”

อันนี้ก็เหมือนกัน เราเข้าใจว่าเราปฏิบัติ เราว่าเป็นมรรค แต่มันเป็นมรรค มรรคแค่ เปลือกไฉน มรรคหยาบๆ ไฉน มรรคที่ว่ามรรคความคิดความเห็นไฉน แต่มันไม่ใช่มรรคญาณ มรรคญาณเกิดขึ้นจากภายใน มรรคจริง มรรคจากอริยสัจ ความเป็นอริยสัจจะเกิดขึ้นจากภายใน เกิดจากภายใน เราส่งเสริมขึ้นมา ถึงต้องย้อนกลับเข้าไป อย่าส่งออก พยายามย้อนกลับเข้า ย้อนกลับเข้า เข้าไปชำระถึงกันบึ้งของใจ ตัวภาสวะตัวนั้น ตัวนั้นแหละมันจะปอกเปลือกออกมาเป็น ชั้นๆ ไฉน โสคาบันสังโยชน์ออกไป ๓ ตัว สกิทาคามีนี้สังโยชน์ ๔-๕ เบบางลง อนาคามีสังโยชน์ ๕ ตัว

สังโยชน์เบื้องบนของอรหัตตผล เห็นใหม่ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ฌานสมาบัติ รูปราคะ รูป อรูปเป็นราคะทั้งหมดเลย มันติดในตัวมันเอง มันเป็นความว่าง ว่างมากนะ รูปราคะ อรูปราคะ รูปฌาน อรูปฌาน นี้รูปราคะ อรูปราคะ ทำไมมันเป็นราคะล่ะ? รูปฌาน อรูปฌาน ความว่างที่เราว่าเป็นความว่างๆ รูปราคะ อรูปราคะ เพราะจิตมันว่างหมด ว่างมันก็หลงตัวมันเอง มันถึงเป็นราคะ เป็นทำให้จิตนี้เกาะเกี่ยวอยู่กับความว่างนั้น ถึงต้องเอาความว่างนั้นมาเป็นฐาน มาเป็นพลังงาน

รูปราคะ อรูปราคะ นี้มันต้องหมุนตรงนี้ขึ้นมาเพราะมันมีอยู่แล้ว ถึงว่ามานะ อุทธัจจะ อวิชชา เพราะมันติดในความว่างตัวมันเองไฉน ความว่างเป็นพลังงานไฉน? มันต้องว่าความว่างนี้เป็นผลไฉน เห็นใหม่ มันเลยติดใจ มันเป็นอุทธัจจะ คือหมุนอยู่ในความว่างอันนั้นนะ อวิชชา มานะ อวิชชาคือความไม่รู้ มานะมันเกิดขึ้น มันก็ยึดมั่น ยึดในความว่างนั้น มันถึงเป็นราคะๆ ราคะมันอยู่ในนั้น

รูปราคะ อรูปราคะ นี้มันเป็นราคะ รูปฌาน อรูปฌานเป็นราคะทั้งหมดเลย เพราะมันไม่รู้ตัวมันเอง เห็นใหม่ นี้ความว่างเบื้องบนมันก็ยังหลง ต้องพยายามหมุนเข้ามาๆ จนตัดออกหมด สังโยชน์ขาดออกไป ๑๐ ตัว พระอรหันต์ทั้งนั้นเลย นี้พระโสคาบันขาดไป ๓ พระสกิทาคามีอ่อนไป ๒ ขาด ๓ อยู่แล้ว พระอนาคามีขาดไป ๕ สังโยชน์เบื้องต้น ๕ ตัว สังโยชน์เบื้องต้นสูงอีก ๕ ตัว ขาดหมด ออกจากใจหมด ล้างใจนี้สะอาดทั้งหมด เครื่องนี้เป็นเครื่องเรียงแสง หมุนในตัวมันเองตลอดเวลาโดยที่ไม่มีทุกข์ใดๆ อยู่ในใจเลย

นี่แหละถึงว่าการขุดคุ้ย ขุดลงไปทีไรหัวใจไฉน ระหว่างกายกับใจนี้ขุดลงไป แล้วจะเป็นปัญญาขึ้นมา ถ้าไม่ได้ทำตรงนี้ก่อนมันเป็นความว่างเฉยๆ พระพุทธเจ้าเรียนมาจากอาหารคาบส

อยู่แล้ว ก่อนที่จะมีศาสนาเรา มันมีอยู่ก่อน ความว่างมีอยู่ก่อน แต่ความว่างมันเป็นความว่าง ความว่างต้องมีปัญญา ปัญญาด้วย เห็นไหม ปัญญาที่ชำระกิเลส อาจารย์มหาบัวบอกเลย ว่าสมาธิ นี่น้ำส้มแก้ว ทำได้แค่ความว่างเท่านั้นแหละ มันล้นอยู่นั่นนะ มันเป็นปัญญาไปไม่ได้ถ้าไม่ขุดขุย ใจ มันจะเป็นปัญญาไปโดยอัตโนมัติไม่ได้ถ้าเราไม่ได้ฝึกฝน

นี่ฝึกฝน ขุดขุย แล้วมันจะเป็นปัญญาขึ้นมา ปัญญาอันนี้พร้อมกับสมาธิที่ว่าล้นแก้ว นั้นนะประเสริฐมาก มันจะหนุนปัญญาขึ้นมาให้เป็นโลกุตตรปัญญา ถ้าไม่มีสมาธินี้มันก็เป็น ปัญญาวิชาชีพ วิชาชีพมันก็ผูกมัดอยู่อีกแหละ ต้องสมาธิอันนั้นสำคัญมาก แต่สมาธินี้เป็น พื้นฐานให้เกิดปัญญา สมาธิไม่ใช่เป็นผลของตัวมันเอง ต้องยกขึ้นวิปัสสนา แล้วมันจะขาดไป นี่ คือเป็นมัคคะอริยสังขัง มรรค ๘ ถึงจะมีครบองค์ ๘ ของมรรคที่พระพุทธเจ้าวางไว้ เราเป็น ชาวพุทธ เราจะปฏิบัติเราต้องเดินให้ครบใจ เดินให้เต็ม มัคคาอันนี้จะทำให้เราหลุดพ้นออกไป ให้มีความสุขจริงขึ้นมาจากการประพฤติปฏิบัติจริงของเราไป

เราอุตส่าห์ประพฤติปฏิบัติ เราอุตส่าห์ตั้งใจจริง แล้วถ้าทำอย่างนั้นแล้วมันคาอยู่ครั้งเดียว มันอยู่ครั้งหนึ่ง เห็นไหม สมาธิเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ความว่างนั้นเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ปัญญาในการไคร่ครวญเข้าไป แต่มันเป็นความมหัศจรรย์ ความลึกลับ มันเป็นการสุควิสัยของคนเหมือนกันนะ แต่เราเป็นชาวพุทธ เราเกิดมาพบพุทธศาสนา อันนี้มันถึงมีแผนที่ให้เราเดินไป เราถึงจะไปได้ไม่หลงทางหรือ